

ЗАСОБИ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В КОНТЕКСТІ УСУНЕННЯ ДИСПРОПОРЦІЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ГІРСЬКИХ РАЙОНІВ В УКРАЇНІ

Анотація

В аналітичній записці обґрунтовано актуальність проблеми, визначені недоліки та обґрунтовані пріоритетні напрями і засоби підвищення ефективності державної політики підтримки розвитку малого підприємництва в контексті усунення диспропорцій соціально-економічного розвитку гірських районів України.

ЗАСОБИ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В КОНТЕКСТІ УСУНЕННЯ ДИСПРОПОРЦІЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ГІРСЬКИХ РАЙОНІВ В УКРАЇНІ

Гірські райони України, представлені територіями Карпатських та Кримських гір, **характеризуються високим природно-ресурсним потенціалом, важливим геополітичним розташуванням**, мають перспективу стати чинником соціально-економічного розвитку областей держави, на яких вони розташовані. До прикладу, Карпатський регіон знаходиться в центрі Європи; через нього проходять важливі транспортні магістралі, що робить його потенційно перспективним в контексті розміщення центрів міжнародного бізнесу та туризму; тут проживає близько 1,3 млн осіб населення; знаходиться понад 800 джерел та свердловин лікувальних мінеральних вод (більшість з яких віднесена до унікальних), потужності яких дозволяють щорічно оздоровлювати близько 7 млн відпочивальників; мальовничі ландшафти та рельєф, значні запаси бальнеологічних ресурсів у поєднанні з сприятливими кліматичними умовами Карпат сприятливі для розвитку різноманітних видів туризму і спорту, санаторно-курортного бізнесу: одноразова рекреаційна місткість регіону складає 2,2 млн осіб, річна – понад 8 млн туристів та відпочиваючих, 12 млн екскурсантів та туристів вихідного дня.

Гірські території українських Карпат представлені 25 районами [¹], 10 з яких знаходяться на території Закарпатської, 7 – Івано-Франківської, 5 – Львівської та 3 – Чернівецької областей (Додаток 1).

Ресурсний потенціал гірських районів України далеко не реалізований, а стан соціально-економічного розвитку цих територій (у т. ч. з об'єктивних причин обмеженості транспортної доступності та видів економічної і господарської діяльності, недостатньо розвинутих сфер

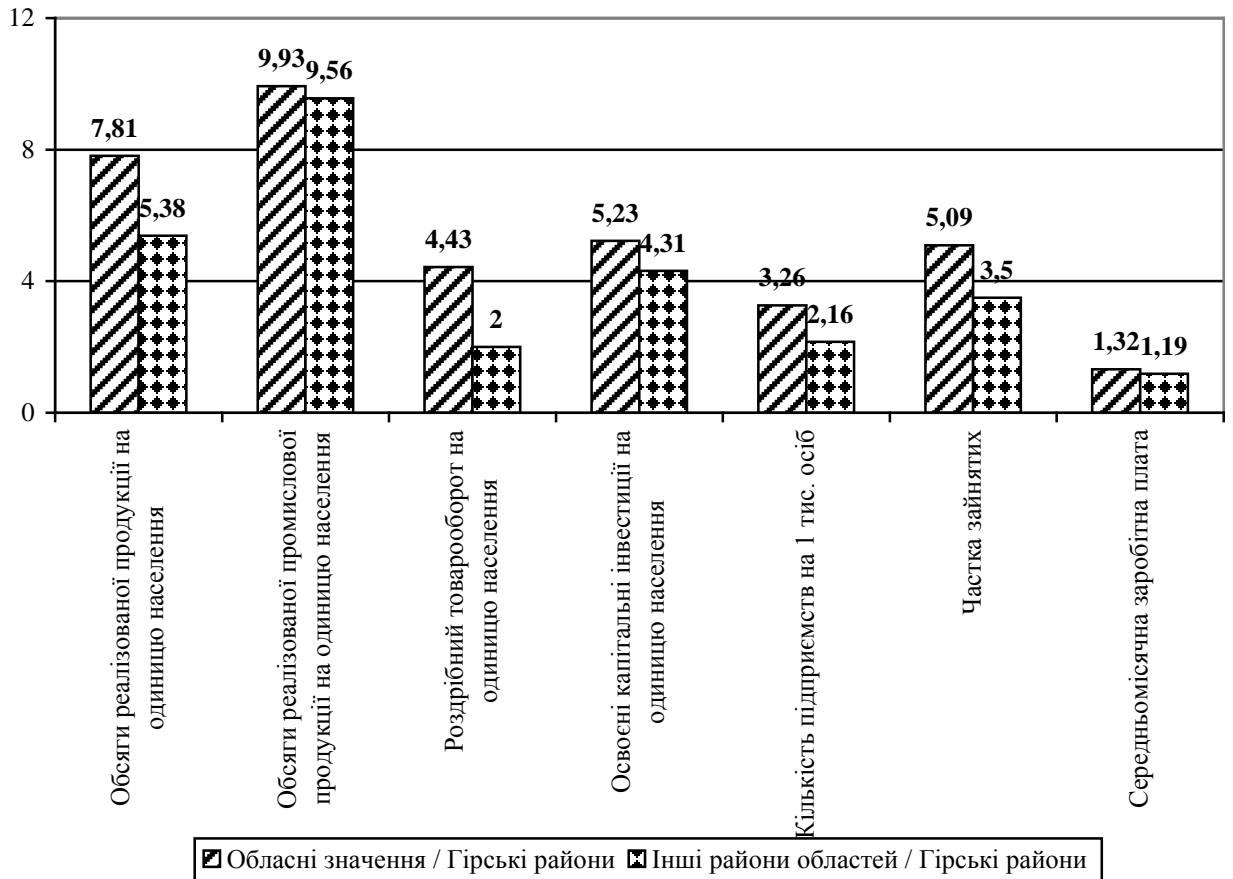
¹ Кабінет Міністрів України. Постанова. Про перелік населених пунктів, яким надається статус гірських. № 647-95-п від 26.10.2013 р.

застосування праці та системи соціально-побутового обслуговування) **значно поступається як середньообласному, так і рівню інших районів** (рис. 1), що погіршує якість життя населення, призводить до нарощування диспропорцій в системі господарських комплексів та погіршення інвестиційної привабливості гірських районів, зростання диференціації ключових соціально-економічних показників, посилює депресивність та дотаційність цих територій, призводить до погіршення їх екологічного стану та втрати, таким чином, потенціалу для відновлення розвитку, **стримує збалансований розвиток областей Карпатського регіону.**

Об'єктивними причинами такого становища є нижча фінансово-інвестиційна забезпеченість гірських районів держави через територіальну віддаленість від обласних центрів, особливості структури економіки, обумовлені рельєфними та природно-кліматичними особливостями, брак кадрів (особливо робітничих професій) через близькість до кордону і високу трудову міграцію населення, недовикористання потенціалу розвитку територій, у т.ч. шляхом реалізації бізнес-проектів суб'єктами малого підприємництва.

Значним незадіяним ресурсом розвитку гірських районів України є посилення ділової активності населення, збільшення масштабів та ефективності діяльності суб'єктів МСП (передусім малого бізнесу) як джерела формування нових робочих місць, підвищення рівня зайнятості мешканців та зростання їх добробуту, покращення інвестиційної привабливості територій, збільшення надходжень до місцевих бюджетів, розвитку суспільних ініціатив, формування середнього класу та розбудови соціально-економічної інфраструктури (рис. 2).

Таким чином, актуалізується проблема розробки і реалізації дієвих засобів підтримки та стимулювання розвитку малого підприємництва задля усунення диспропорцій соціально-економічного розвитку гірських районів України.

Рис. 1. Коефіцієнти диференціації індикаторів соціально-економічного розвитку гірських районів та інших територій Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької областей, на 1.07.2017 р.

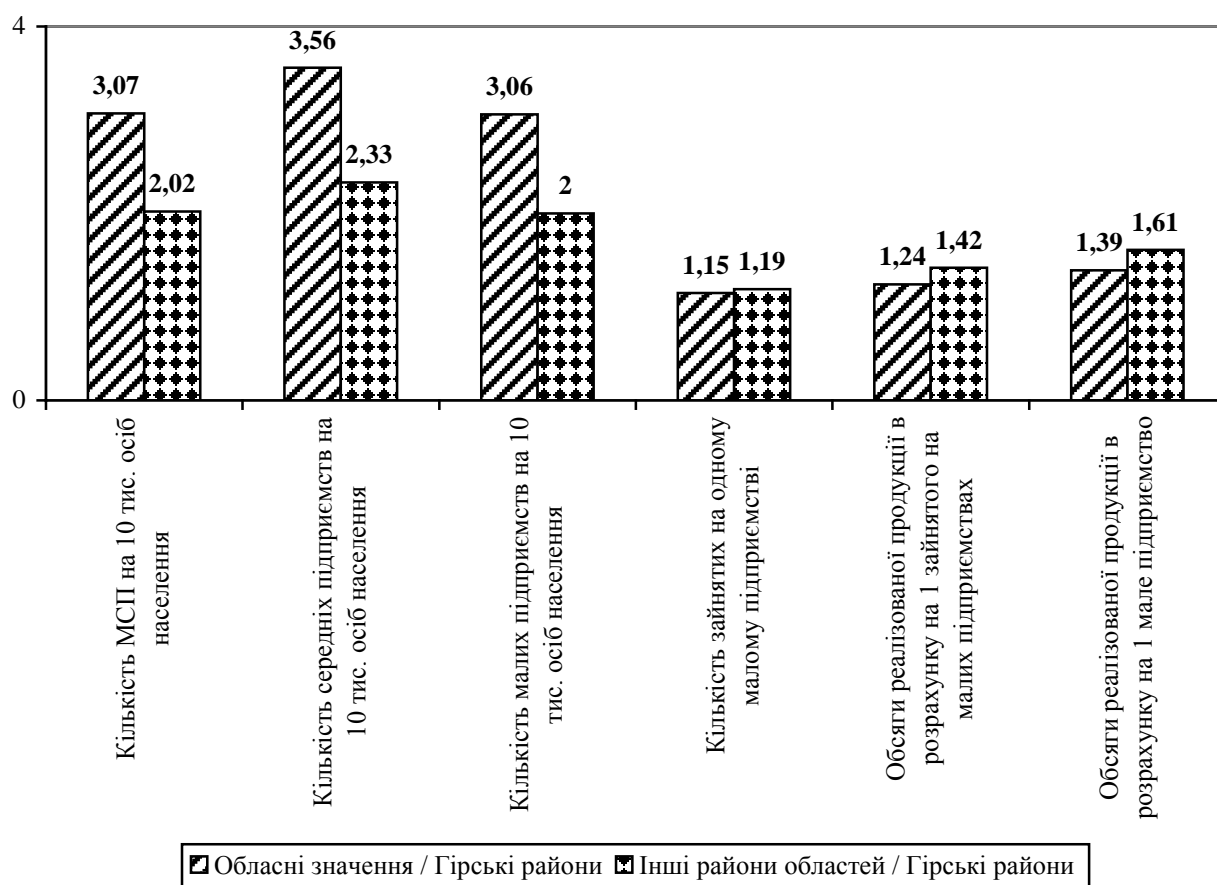
На сьогодні розвиток малого підприємництва у гірських районах держави характеризується такими негативними аспектами:

1. Зменшення кількості суб'єктів сектора малого бізнесу.
2. Низька ділова активність і мала кількість суб'єктів малого підприємництва у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, обмеженість підприємницьких ініціатив серед сільських жителів. Більше того, спеціалізація суб'єктів малого підприємництва залишається переважно торгово-посередницькою. За видами економічної діяльності найбільшою є частка суб'єктів сектора, що здійснюють діяльність у сферах оптової та роздрібної торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів; тимчасового розміщування й організації харчування. Це свідчить про

недосконалість галузевої структури та низький розвиток сектору малого бізнесу у інноваційних та галузях економіки зі значною доданою вартістю.

3. Зменшення кількості найманих працівників у секторі малого підприємництва.

4. Малі обсяги та невисока ефективність фінансово-господарської діяльності представників малого бізнесу, обмеженість їх інтелектуально-кадрового, матеріально-технічного та ресурсного забезпечення.

Рис. 2. Коефіцієнти диференціації показників розвитку МСП гірських районів та інших територій Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької областей, на 1.07.2017 р.

5. Обмежена кількість практик формування інтегрованих торговельно-виробничих систем та коопераційних відносин за участі суб'єктів малого підприємництва.

Ресурсна обмеженість суб'єктів малого бізнесу, що здійснюють діяльність у гірських районах, та складність доступу до матеріально-

технічного забезпечення є одними з головних перешкод збільшення обсягів виробничо-господарської діяльності. Тому для представників малого бізнесу важливим напрямом подальшого розвитку та задоволення бізнес-інтересів є формування і розширення коопераційних відносин, перевагами яких є формування спільної бази матеріально-технічного та інформаційно-аналітичного забезпечення, консолідація ресурсів та зусиль для виробництва і збуту продукції, зниження рівня виробничих і трансакційних витрат, покращення доступності до фінансування, інвестиційної привабливості.

Пріоритетним видом економічної діяльності для розвитку кооперації у гірських районах є сільське господарство. Актуалізація ролі кооперативного руху посилюється в умовах необхідності трансформації окремих особистих селянських господарств (далі – ОСГ) у товарні форми господарювання. Відтак, існує значний потенціал розвитку локальних інтегрованих систем у АПК за участі суб'єктів малого бізнесу та започаткування практик перетворення ОСГ у малі підприємства. Для сільських територій гірських районів розвиток кооперації забезпечить активізацію підприємницьких ініціатив, покращення виробничої інфраструктури, організацію нових ринків.

6. Низький рівень розвитку та ефективності функціонування суб'єктів інституційного забезпечення, відсутність належного дорожньо-транспортного сполучення, достатньої кількості об'єктів ринкової, фінансової, соціальної та інформаційної інфраструктури.

Рівень розвитку інституційного середовища у гірських районах держави не відповідає сучасним вимогам та об'єктивним потребам суб'єктів господарювання. Якісні послуги з підтримки та обслуговування бізнесу, покращення доступу до ресурсів та ринків представники бізнесу можуть отримати лише в обласному та районних центрах, великих містах. На території районів відсутні бізнес-інкубатори, центри підтримки бізнесу, недостатньо використовується такий інституційний інструмент сприяння розвитку малого підприємництва як агенції регіонального чи місцевого розвитку.

7. Проблеми формування, розвитку та відтворення людського капіталу.

Погіршення соціально-економічного розвитку гірських районів держави стимулює місцеве населення, передусім молодь, до трудової міграції закордон та великі міста, де значно вищий рівень оплати праці, більш насичений ринок праці, розвинена інфраструктура і кращі умови для проживання. Цим ускладнюється формування та ефективне використання інтелектуально-кадрового потенціалу малого бізнесу гірських районів. Внаслідок зменшення кількості молодих людей актуалізується проблема «старіння» та «вимирання» сіл, що негативно впливає на самоорганізацію населення та реалізацію підприємницьких проєктів і громадських ініціатив, які мають на меті вирішення актуальних господарських, побутових та культурних проблем гірських територій.

Головними причинами вказаних проблем (ранжованих в порядку від найбільш істотної до менш важливої) є [2]:

- по-перше, *відсутність (недостатність) фінансово-інвестиційного та ресурсного забезпечення*, зокрема висока вартість банківського кредитування, відсутність фінансово спроможних інвесторів, недостатній фінансовий стан та обмеженість власних фінансів малих підприємств, складність залучення і висока вартість технологій;

- по-друге, *погіршення людського капіталу, недостатність навиків, необхідних для започаткування і здійснення підприємницької діяльності*, через незадовільні умови проживання, спричинені неналежним станом об'єктів побутового обслуговування населення та соціальної інфраструктури, низький рівень престижності праці на селі, обмеженість доходів сільського населення, погіршення об'єктів культури та незадовільний стан інфраструктури сільської медицини, високий рівень безробіття, погіршення

---

² Тут і надалі результати опитування, проведеного ГО «Інститут міжнародних економічних досліджень» та РФ НІСД у м. Львові у 2017 р. при реалізації Проєкту «Дорожня карта розвитку малого і середнього підприємництва в гірських районах».

екологічної ситуації та стану охорони навколишнього середовища;

- по-третє, *несприятливість бізнес-середовища* на території гірських районів (обмеженість попиту та нерозвиненість внутрішнього ринку, ресурсів, інвестицій, занедбаність інфраструктури, недостатність соціально-побутових умов, фінансової інфраструктури) та несформованість дієвих економічних стимулів до формування і розвитку інвестиційної діяльності суб'єктів малого бізнесу, залучення на інвестиційні цілі коштів населення та зовнішніх трудових мігрантів.

На територіях гірських районів практично не ведеться діяльність з формування і фінансування інвестиційних, інноваційних та інших фондів розвитку малого підприємництва, підтримки функціонування і подальшої розбудови інституційної підприємницької інфраструктури.

Недостатніми є економічні та психологічні стимули та механізми залучення грошових коштів трудових мігрантів у розвиток бізнесу. Попри істотні обсяги переказів, що перевищують обсяги інвестицій, які надходять у економіку гірських районів, заробітчани в основному витрачають зароблені кошти на споживання (купівля нерухомості, автомобілів, предметів довготривалого вжитку) та оплату навчання дітей. Натомість відсутні дієві механізми до започаткування заробітчанами власної справи, що, здебільшого, зумовлене низьким рівнем довіри до державних та приватних інституцій, недостатнім рівнем захисту прав інвесторів, вищими ризиками ведення бізнесу, високими трансакційними витратами;

- по-четверте, *недосконале нормативно-правове регулювання підприємницької діяльності*, зокрема наявність преференцій для окремих суб'єктів бізнесу чи вибіркова адміністративна дискримінація, наявність прямих заборон або обмежень для бізнесу, надмірна зарегульованість окремих дозвільних та інших процедур;

- по-п'яте, *низький рівень дієвості та ефективності регіональних і місцевих стратегій та програм підтримки розвитку малого підприємництва*, їх орієнтованість на реалізацію невеликої кількості заходів

обслуговуючого, а не інвестиційного характеру, причому переважно в обласних центрах. Низький рівень дієвості програм підтримки малого і середнього підприємництва зумовлений їх здебільшого декларативним характером, відсутністю конкретних заходів зі створення нових підприємств чи збільшення обсягів діяльності діючих, започаткування нових видів економічної діяльності, а також неврахуванням специфіки розвитку конкретної території;

- по-шосте, *відсутність ефективних інституцій та механізмів фінансово-кредитного, інвестиційного та інформаційного забезпечення становлення та розвитку кооперативних відносин між суб'єктами малого бізнесу.*

Довідково. Перешкоди на шляху розвитку коопераційних відносин суб'єктів малого підприємництва зумовлені як об'єктивними (наявність інституційних бар'єрів, недостатність фінансово-кредитного та інвестиційного забезпечення), так і суб'єктивними (нерозуміння керівниками підприємств доцільності та економічної необхідності здійснення кооперації, недостатність психологічних стимулів до співпраці) чинниками. Стримує розвиток кооперації і недостатня інформаційна підтримка розвитку та популяризації її переваг, небажання підприємців брати на себе додаткові ризики, втрачати частину контролю над бізнес-процесами та необхідністю узгоджувати прийняття управлінських рішень.

Кооперативний рух серед дрібних виробників є одним із дієвих європейських інструментів сталого розвитку. Через систему кооперації дрібний виробник може отримати державну підтримку, донорську допомогу та доступ до кредитних ресурсів, для чого доцільно переймати досвід створення кооперативів у США, Канаді, Китаї, Кореї та країнах ЄС. Зокрема це стосується процесу залучення сільськогосподарської продукції дрібних виробників в економічний обіг. Видається доцільним запровадження подібної ініціативи в межах стратегій соціально-економічного розвитку гірських районів області, а також у регіональних та місцевих програмах підтримки малого і середнього підприємництва.

- по-сьоме, *несформованість сприятливого економіко-правового середовища комерційної господарської діяльності.* Слабка ефективність політики регіональних та місцевих органів державної влади і місцевого самоврядування щодо розвитку малого підприємництва значною мірою зумовлена низьким рівнем залучення його представників до вирішення проблем розвитку територій. Недостатнім є рівень залучення коштів програм

міжнародної технічної допомоги з метою розвитку малого бізнесу. На сьогодні місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування не забезпечують системного стимулювання діяльності в цьому напрямі і тому реалізація розрізнених проектів та заходів у межах програм підтримки підприємництва за вкрай незначні кошти не спроможні якісно покращити ситуацію стосовно розвитку малого підприємництва.

В структурі видів економічної діяльності гірських районів України **найвищим потенціалом розвитку малого підприємництва є:** туризм (49,8 % в структурі відповідей респондентів), готельно-ресторанний бізнес (24,8 %), сільське та лісове господарство (8,2 %), торгівля (7,5 %), послуги (6,0 %) (Додаток 2).

Найбільш перспективними напрямками розвитку та підвищення ефективності функціонування малого бізнесу гірських районів вважаються (рис. 3): відкриття нових об'єктів бізнесу, започаткування власної справи, у т. ч. за кошти заробітчан, створення кластерів (інших локальних інтегрованих структур), започаткування і розширення практик кооперації, створення нових суб'єктів бізнесу, збільшення чисельності зайнятих у секторі малого підприємництва.

Рис. 3. Структура перспективних напрямів розвитку та підвищення ефективності функціонування малого підприємництва в гірських районах України, 2017 р.

З огляду на визначені проблеми та перешкоди цільовими орієнтирами політики розвитку малого підприємництва у гірських районах України мають стати:

- збільшення кількості діючих суб'єктів малого бізнесу, стимулювання розвитку та поширення місцевих підприємницьких ініціатив серед місцевих жителів;
- покращення ресурсного та матеріального-технічного забезпечення суб'єктів малого підприємництва та підвищення рівня ефективності їх фінансово-господарської діяльності;
- активізація практик організації інтеграційних та кооперативних процесів як між суб'єктами малого підприємництва, так і інших секторів економіки;
- розвиток інституційного забезпечення сектора малого підприємництва, розбудова соціально-економічної інфраструктури територій;
- формування та підтримка лідерських ініціатив населення, організаційно-професійних навиків щодо ведення і розвитку бізнесу.

В значній мірі ці напрями співпадають з результатами опитування, за якими ідентифіковано, що *найбільш доцільними заходами*, які слід реалізувати в частині *удосконалення нормативно-правового регулювання* державної підтримки розвитку малого підприємництва гірських районів, є: запровадження економічних стимулів для нарощування виробничих потужностей, створення виробничо-торговельних кластерів (87,5 % відповідей); прийняття нормативно-правових актів з підвищення рівня захищеності інвестицій (71,4 %); прийняття нормативно-правових актів з розвитку системи фінансово-кредитної підтримки бізнесу (57,1 %); прийняття нормативно-правових актів з розвитку інфраструктури бізнесу (42,8 %); дерегуляція та скорочення чисельності нормативно-правових актів, які регулюють підприємницьку діяльність (37,4 %).

Серед заходів, які необхідно реалізувати в частині *покращення фінансово-ресурсного забезпечення функціонування і розвитку малого підприємництва гірських районів*, головними є: створення на території районів інвестиційних «площадок», інших елементів інфраструктури залучення інвестицій (78,6 %); створення на території районів приватно-публічних фондів фінансово-кредитної підтримки інвестиційних проектів суб'єктів малого підприємництва (66,7 %); впровадження практик бюджетно-грантової підтримки програм консультування суб'єктів малого підприємництва району (54,6 %); надання бюджетної підтримки при придбанні (імпорті) передових (сучасних) технологій (45,5 %).

Перспективними *заходами удосконалення бізнес-середовища функціонування суб'єктів малого бізнесу гірських районів* є: покращення можливостей для звернень і захисту законних прав суб'єктів малого підприємництва (91,2 %); активна промоція інвестиційного потенціалу гірських районів (80,7 %); розвиток соціально-виробничої інфраструктури (66,7 %); надання стимулів для зростання інвестиційно-інноваційної активності у секторі малого бізнесу районів (59,4 %).

З метою підтримки та створення сприятливого середовища для розвитку малого підприємництва як провідного чинника усунення диспропорцій соціально-економічного розвитку гірських районів України необхідно реалізувати такі заходи:

▪ у напрямі покращення фінансово-ресурсного забезпечення малого підприємництва:

Міністерству економічного розвитку і торгівлі України та Обласним державним адміністраціям Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької областей:

– активізувати діяльність із залучення і реалізації на території районів грантових програм ЄС як джерела фінансування розвитку малого підприємництва (діючими та потенційно привабливими з яких є програми: Horizon2020 (фінансування науково-дослідних проектів з розвитку МСП), Competiveness of Small and Medium Enterprises (програма для підвищення рівня конкурентоспроможності МСП, доступу на нові ринки, збереження стійкості компаній в умовах конкуренції, розвитку підприємницької культури), LIFE (програма в сфері охорони навколишнього середовища), Pericles 2020 (проекти з обміну фахівців), Poland-Belarus-Ukraine Programme, Hungary-Slovakia-Romania-Ukraine Programme, Romania-Ukraine Programme, Black Sea Programme (транскордонні програми, спрямовані на розбудову співпраці між суміжними кордонами країн-учасниць);

– ініціювати підтримку фінансових та лізингових програм розвитку суб'єктів малого підприємництва гірських районів для модернізації матеріально-технічної і техніко-технологічної бази з можливістю часткової компенсації вартості придбаного обладнання і устаткування за рахунок коштів обласного та місцевих бюджетів; розбудови аграрно-продовольчих ринків, створення пунктів заготівлі, закупівлі та переробки сільськогосподарської продукції;

Районним державним адміністраціям гірських районів:

– організувати проведення семінарів з представниками малого підприємництва для поширення інформації про умови і можливості участі в регіональних програмах підвищення рівня доступності банківського кредитування для реалізації інвестиційних проектів суб'єктів малого підприємництва;

▪ у напрямі удосконалення бізнес-середовища для розвитку малого бізнесу:

Обласним державним адміністраціям Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької областей:

– ініціювати включення до обласних стратегії і програми підтримки розвитку МСП окремого розділу (групи заходів) з стимулювання розвитку малого підприємництва гірських районів області з конкретними заходами інвестиційного характеру (створення нових підприємств, започаткування нових напрямів чи видів діяльності, реалізація інвестиційно-інноваційних проектів, підтримка кластерних ініціатив) із активним залученням представників бізнесу, проведенням публічних слухань та висвітленням у регіональних та місцевих засобах масової інформації;

– впровадити елементи стратегічного планування і програмування розвитку малого підприємництва на районному рівні шляхом переходу до проектно-грантової форми фінансування заходів та істотного збільшення частки «продуктивних» витрат, спрямованих на формування мережі інституцій та програм фінансово-кредитного сприяння;

– стимулювати розвиток привабливих для території видів економічної діяльності з урахуванням сильних та слабких сторін природно-ресурсного потенціалу, виробничо-ресурсного потенціалу суб'єктів малого бізнесу, розробити «паспорти» пріоритетних для району видів економічної діяльності із врахуванням специфіки сільської території та ознайомити з ними потенційних інвесторів;

Районним державним адміністраціям гірських районів:

– сформувати бази типових бізнес-планів створення кооперативів у різних видах економічної діяльності, аграрно-продовольчих ринків, пунктів заготівлі, закупівлі та переробки сільськогосподарської продукції; проводити періодичні консультаційні школи бізнес-тренерів з питань організації та ведення кооперативної діяльності; здійснювати заходи із популяризації та рекламування кооперативного руху серед сільського населення з метою сприяння входженню особистих селянських господарств у вертикальні виробничо-збутові господарські системи;

– створити інтернет-площадки інвестиційних проектів суб'єктів малого підприємництва району; створити готові (з підготовленими земельними ділянками та можливістю підведення інженерних комунікацій) інвестиційні пропозиції для інвесторів; допомагати суб'єктам малого бізнесу у підготовці та розміщенні інвестиційних пропозицій; підготувати соціально та економічно значимі проекти державно-приватного партнерства для їх співінвестування за рахунок коштів трудових мігрантів;

– створити на умовах прозорого конкурсу Консультативний центр для підприємців та налагодити систему он-лайн діалогу між представниками Центру та суб'єктами малого бізнесу;

– провести комунікативні заходи, орієнтовані на інформаційну підтримку позитивного суспільного іміджу підприємця;

– проводити щорічні тематичні навчання з основ започаткування та ведення власної справи, бізнес-екскурсії на виробництво для учнів випускних класів;

– започаткувати цикл публікацій в інтернет-виданнях про успішні приклади реалізації підприємницьких проектів у секторі малого підприємництва;

– активізувати діяльність з проведення роз'яснювальної роботи (інформаційні круглі столи та інші комунікативні, навчальні заходи, розповсюдження тематичної літератури, узагальнення та поширення кращих

вітчизняних і зарубіжних практик) серед представників малого бізнесу щодо можливостей та переваг практичного використання потенціалу транскордонного співробітництва;

▪ у напрямі удосконалення нормативно-правового регулювання розвитку малого підприємництва:

Міністерству економічного розвитку і торгівлі України та Обласним державним адміністраціям Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької областей:

– забезпечити формування економічних стимулів та інституційних засад для створення локальних інтегрованих виробничих систем, проведення горизонтальної та вертикальної кооперації суб'єктів малого підприємництва шляхом формування бази типових бізнес-планів створення кооперативів у різних видах економічної діяльності; проведення періодичних консультаційних шкіл бізнес-тренерів з питань організації та ведення кооперативної діяльності; організації та проведення періодичних навчань для керівників суб'єктів малого бізнесу (стосовно реєстрації, управління, ведення обліку, оподаткування тощо); популяризації та рекламування кооперативного руху серед сільського населення з метою сприяння входженню особистих селянських господарств у вертикальні виробничо-збутові господарські системи, стимулювання процесу формування аграрних горизонтально- та вертикально-інтегрованих кластерів;

– реалізувати комплекс організаційно-економічних заходів, спрямованих на покращення інвестиційного клімату шляхом розробки регламентуючих нормативно-правових актів співпраці та відповідальності інвестора і місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування та сільських громад; впровадження практики періодичного складання інвестиційного рейтингу територій; формування психологічних стимулів та організаційно-економічних механізмів залучення коштів трудових мігрантів у підприємницьку діяльність;

Районним державним адміністраціям гірських районів:

– організувати та провести низку консультацій з представниками бізнес-середовища і громадськості районів щодо розробки Плану заходів стимулювання розвитку пріоритетних видів економічної діяльності (туризм, рекреація, готельно-ресторанний бізнес, енергетика, альтернативні види сільського та лісового господарства, тваринництво, деревообробка, харчова промисловість, заготівлі, ін.), формування конкурентоспроможних кластерів;

– організувати систему консультацій для представників малого бізнесу та населення щодо відкриття і розвитку перспективних для території видів економічної діяльності з урахуванням сильних та слабких сторін природно-ресурсного потенціалу, виробничо-ресурсного потенціалу суб'єктів малого підприємництва; розробити «паспорти» пріоритетних для району видів економічної діяльності із врахуванням специфіки сільської території та популяризувати їх серед потенційних інвесторів;

– забезпечити інформаційно-консультаційну підтримку населення щодо започаткування власного бізнесу, покращення соціально-психологічного та організаційно-професійного середовища підприємницької діяльності через районні центри зайнятості, місцеве дорадництво, навчання і тренінги для сільського населення, надання фінансової та організаційної підтримки організаціям, що реалізують навчально-просвітницькі заходи у сфері підприємництва;

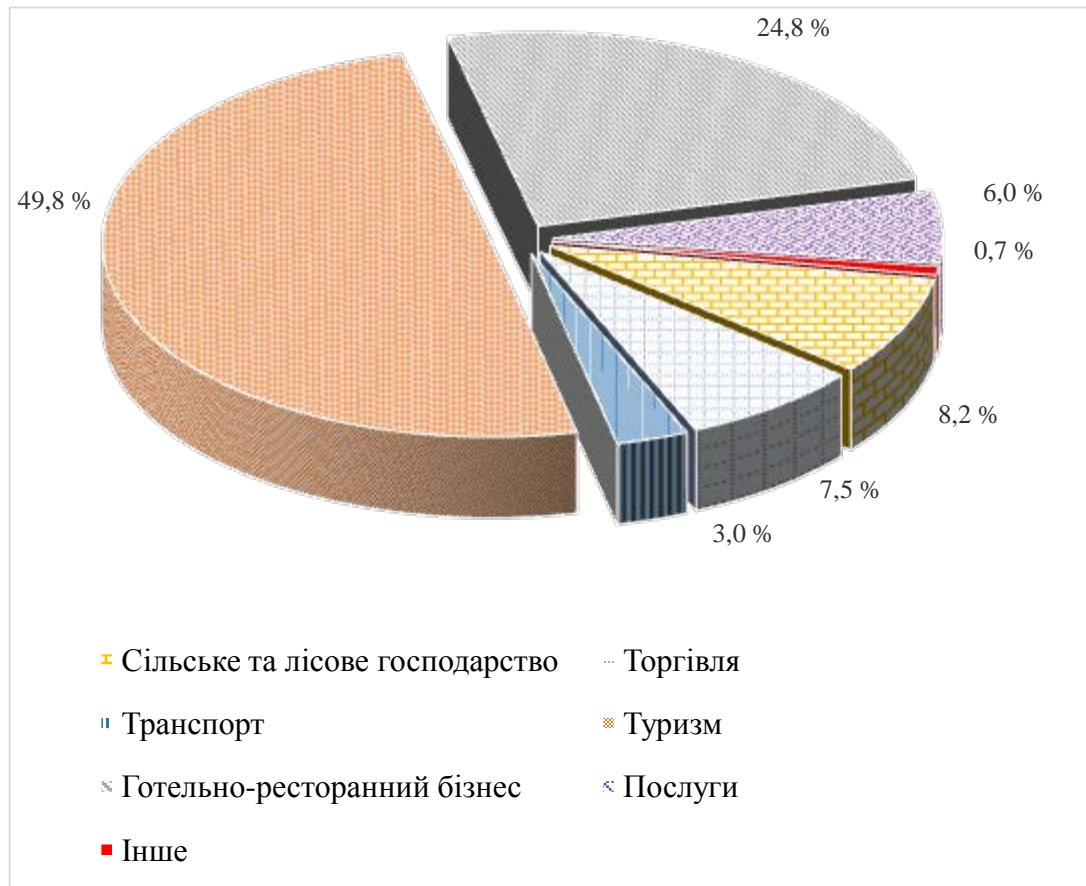
– здійснювати активну інформаційно-промоційну підтримку забезпечення позитивного суспільного іміджу підприємця.

В.І. Волошин, Т.Г. Васильців, А.М. Шехлович

Регіональний філіал у м.Львові
Національний інститут стратегічних досліджень
березень 2018 р.

Перелік районів України, яким надано статус гірських

Області	Райони
Закарпатська	Великоберезнянський
	Воловецький
	Іршавський
	Міжгірський
	Мукачівський
	Перечинський
	Рахівський
	Свалявський
	Тячівський
	Хустський
Івано-Франківська	Богородчанський
	Верховинський
	Долинський
	Коломийський
	Косівський
	Надвірнянський
	Рожнятівський
Львівська	Дрогобицький
	Сколівський
	Старосамбірський
	Стрийський
	Турківський
Чернівецька	Вижнівський
	Путильський
	Сторожнецький

Рис. Структура видів економічної діяльності сектора малого підприємництва за потенціалом розвитку в гірських районах України, 2017 р.